

פרשת ויצא תשפ"ב

פנינים מרכיני האור החיים הקדוש

לא על באר של מִטָּה הם אומרים אלא על באר עלי, פירוש, עליון. 'ענו לה', על דרך אומרו (שמות טו כא) 'ותען להם מרים' שהוא דרך השיר" עכ"ל האוה"ח.

ההיינו שהתורה נקראת 'באר מים' (במדרש 'שיהש"ר ד ל], ובגמרא [בר" כות נו: נקראת 'באר מים חיים' עיין שם), לפי שמקור שרשה הוא ה'באר' העליון שממנו היא נובעת, והיא עצמה נמשלה למים [חיים. עי' מהרש"א ברכות נו:].

ועל פי זה יתבאר דברי האוה"ח בפרשת ויצא, באומרו ש"מקום מממנו יצאו הנשמות ייקרא באר מים חיים". והיינו שהשכינה הע" ליונה (שנקראת 'באר' וכן"ל באוה"ח בפרשת חקת) קרויה 'באר מים חיים'; 'באר' על שם היותה המקור של הנשמות הקרויים 'מים חיים'. ודו"ק. (בענין זה שמקור נפשות ישראל הוא השכינה העליונה, ישנה לשון באוה"ח, "השכינה כו' שממנה מחצב הנשמה העליונה". וע"ע אוה"ח ויקרא ז לז, כו יא, דברים כב יג, כט יז).

ואכן צויין שבספר עץ הדעת טוב, מבואר שהנשמות קרויים "מים חיים", ובאמת שכן נראה מבואר בהמשך דברי האוה"ח הנ"ל, וזה ששוננו: "ייעלה באמצעותם אורות עליונים בשורש נשמתו והם נק' אאים בדבריהם מין נוקבין כו' ובעלות אלו, ירדו מין דוכרין, כי בה" תעוררות התחתונים יתעוררו מים העליונים להשפיע אורות נוראים בסוד נשמתו" עכ"ל האוה"ח. והיינו לפי שהנשמה נקראת "מים חיים" לכן מתואר השפע הקדוש העולה ויורד "בשורש נשמתו" - "בסוד נשמתו", עם ההגדרה של "מים" - 'מין נוקבין' ו'מין דוכרין'.

רבי מבואר שהתואר 'באר מים חיים' אמור הן לענין התורה והן לע" נין נשמות ישראל. והביאור בזה הוא כמו שמתבאר בדברי האוה"ח (בראשית א א אופן כ) וזה לשוננו: "כי בחינת הנשמות הקדושות הם חחינת אור התורה ובעל נפש הוא בעל תורה". וכן בפרשת קרח (במי דבר טז א) מבאר האוה"ח: "דע כי בחינת הנשמות אשר נטע ד' בעמו הם אותיות התורה כידוע ליודעי חן".

וכן הוא לשון הנפש החיים (שער ד פרק יא): "ואורייתא וישראל כלא חד, [לפי] שכל אחד מישראל שורש נשמתו העליונה מודבק ונאחז באות אחת מהתורה והיו לאחדים ממש", ולהלן שם (פרק לב) זה לשוננו: "וכל אחד מישראל שורש העליון של נשמתו הוא מאות אחת מהתורה הקדושה". [וכן מבואר בספה"ק שהשם "ישראל", ראשי תיבותיו הם: יש שישים רבוא אותיות לתורה, כי כל נשמה מקושרת לאות אחת].

[ובאמת שהדברים מרומזים בדברי האוה"ח. דהנה זה לשון האוה"ח (ויקרא כג ט): "כי נשמות עם בני ישראל הם בבחינת הלוחות", וביאורו הוא כך: "הלוחות נחצבו מתחת כסא כבודו יתברך" (אוה"ח שמות לא יח, וכן הוא בתחומא עקב ט), וכמו כן "הנשמות הם חצובות מתחת כסא כבודו יתברך" (אוה"ח דברים כט יז). והן הן הדברים שנתבארו בכוונת האוה"ח בפרשת ויצא].

לעולם ירגיז יצר טוב על יצר הרע - ייתכן שלפי האוה"ח היינו על ידי תפלה לד'

א) "ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו וישכב במקום ההוא" (כח יא). והנה זה לשון הגמרא (ברכות ה, המובא באוה"ח כח יד): "אמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן קקיש לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר רגזו ואל תח' טאו. אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה שנאמר אמרו בלבבכם,

ה'נפש' נקרא 'יעקב' והעקב הוא חלק התחתון של הנשמה היורדת לתוך גוף האדם בעוה"ז - התורה והנשמה נקראים 'מים חיים' ונובעים מה'באר' העליון וביאור הענין

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" (כח י). והנה האוה"ח (כח יז) מבאר את הכתוב הזה על דרך רמז, ונבאר שלשה ענינים המבוארים בדברי האוה"ח, ולכן, להקל על הלומד, יצויין אות אחת לפני כל קטע וקטע].

דהנה זה לשון האוה"ח: "ובדרך רמז כל הפרשה תרמוז ענין האדם, וכמו שהתחילו לומר בה רבותינו ז"ל: (א) ויצא יעקב, היא הנפש בצאתה מעולם העליון, (ב) ונקרא 'יעקב' על שם יצר הרע הכרוך בעקביו. (ג) ואמרו 'מבאר שבע', מקום שממנו יצאו הנשמות ייקרא 'באר' מים חיים" עכ"ל האוה"ח.

הרי שבדברי האוה"ח מבוארים שלשה נקודות: א' ה'נפש' נקראת יעקב. ב' ביאור תואר יעקב נובע מזה שהיצר כרוך ב'עקבה'. ג' יתבת 'באר' רומזת להמקום שממנו יוצאות הנשמות והיא נקראת באר מים חיים. וכעת יבוארו שלשת הענינים הללו אחת לאחת.

א' הנה האוה"ח (לה י) מבאר שאפילו לאחר שנשתנה שמו של יעקב ל'ישראל' מ"מ לא נעקר ממנו השם 'יעקב', וטעם הדבר וביאורו הוא כך: "הנה 'יעקב' יהי שם [ה]נפש שהיתה לו, ולזה הגם שניתוסף בו רוח אלקים הנקרא ישראל לא מפני זה אבד הראשון, והרי ישנם רראשון גם שני ויכול הוא ליקרא יעקב ואין ראוי שיעקר שמו הרא" שון לחלוטין" עכ"ל האוה"ח.

והיינו שהשם 'יעקב' הוא תוארו של ה'נפש' והשם 'ישראל' הוא התואר של בחינת ה'רוח'. ולכן אפילו לאחר שניתוסף השם ישראל אא נעקר השם יעקב, לפי ששתי השמות הללו, אמורים על שני בחי" נות נפרדות - הקיימים בו גם יחד.

הרי מבואר, שהתואר 'יעקב' אמור על בחינת ה'נפש', ובזה מבואר ומדוקדק לשון האוה"ח הנ"ל בפרשת ויצא. כי האוה"ח מבאר ש'ויצא יעקב' מרמז ל'הנפש, בצאתה מעולם העליון'. והיינו כנ"ל, שבחינת ה'נפש' נקראת 'יעקב'.

ב' ביאור לשון האוה"ח באומרו שהיצר כרוך בעקביו הוא כך: "כי עיקר האדם הוא נטוע למעלה בשורש נשמתו, ולזאת נקראת הגוף 'נעל' נגד הנשמה. כי רק בחינת עקביים מהשורש נכנס לתוך גוף האדם" עכ"ל הנפש החיים (שער א פ"ה בהגה"ה).

וזה לשון האוה"ח (מט ט): "כשיגיע הבירור לסוף דבר שהוא העקב, וכינו התכלית לעקביים כי הוא סוף איברי האדם". והיינו שרק סופו של הנשמה - החלק התחתון נכנס לגופו של האדם, וחלק זה מתואר כהעקב של הנשמה. ולפיכך מבאר האוה"ח הנ"ל בפרשת ויצא, שהיצר הרע כרוך מסביב ל"עקביו" - מסביב לחלק התחתון של הני" שמה היורד אל העולם הזה.

ג' וזה לשון האוה"ח הנ"ל: "ואמרו מבאר שבע, מקום שממנו יצאו הנשמות ייקרא 'באר' מים חיים" עכ"ל האוה"ח. ויש להבין ולבאר את כוונת האוה"ח על פי דברי האוה"ח בפרשת חקת (במדבר כא יז), וזה לשון האוה"ח: '[עלי באר ענו לה]', "כי וודאי היא זאת שירת התורה שנקראת 'באר מים': נקראת 'באר' על שם המקור שהיא שכינה עליונה שנקראת 'באר' (זוהר ח"א קלה:), גם [נקראת 'מים'] לפי שהתורה נמשלה למים (תענית ז). ואמרו 'עלי באר', לשון עלגיה, כי

האיך יבואר שלא נצחו ליצרו ע"י לימוד התורה - השגת הנבואה באמצעות התחברות הנשמה ל"שמים" ביאור פנימיות הענין

ב הרי שנתבאר בגמרא שאם לא ניצח את יצרו ע"י לימוד התורה, אזי ילך ויקרא קריאת שמע. ויש לשאול, הרי אמרו חז"ל שהתורה היא תבלין ליצר הרע, ואם כן האיך ייתכן שלא הצליח לנצח יצרו על ידי לימוד התורה.

ונראה לומר, שמדברי האוה"ח מבואר שכוונת הגמרא באומרה "נצחו" הוא, ניצחון מוחלט - השתלטות גמורה על היצר. והיינו כדרך שאמרו חז"ל שצדיקים לבם ברשותם (ב"ר ל"ד י, ועי' אוה"ח ויקרא י"ב ב), וכדרך שמגדיר המסילת ישרים את הדברים באומרו (בפרק ג) שחז"ל הקדושים היו בגדר "מושלים ביצרם". ולכן, ייתכן שלא ישיג דרגה זו על ידי לימוד תורתו בלבד, ויצטרך להוסיף גם את הענינים הקשורים בקריאת שמע וזכרון יום המיתה.

ויש לדקדק בדברי האוה"ח, ויבואר הפירוש הנ"ל, ש"נצחו" פירושו ניצחון מוחלט. דהנה זה לשון האוה"ח (כח יד הנ"ל): "ומעתה (לאחר שהרגיז יצרו, למד תורה קרא ק"ש, וזכר יום המוות וניצח יצרו בזה), מנשרו הכתוב שיהי' ראוי לענף מענפי הנבואה, שיגלה ד' אליו בחלום ידבר בו כו'. והסולם הוא סוד נפש האדם כו' אלא וודאי כי מוצבת ארצה וראשו מגיע השמים, פירוש, שאין מפסיק בינה ובין השמים, כיון שיצר הרע באדם אָן, תגיע הנשמה לשמים" עכ"ל האוה"ח.

דהנה לשון האוה"ח "כיון שיצר הרע באדם אין", ביאורו הוא כך: מכיון שכבר נתבאר שלא נשאר באיש הזה יצר הרע - יזכה לנבואה. והדבר טעון הסבר, איפה נתבאר בדברי האוה"ח (שציטטו לעיל אות א), שלא נשאר לאדם יצר הרע, הרי כל מה שנתבאר הוא רק זה ש"נצחו" - נתגבר על יצרו, אולם איפה נתבאר שנטהר לגמרי מיצרו והשתלט עליו.

ולפיכך נראה לומר, שמלשון האוה"ח הנ"ל יש ללמוד שהאוה"ח בבאר ש"נצחו" פירושו ניצחון מוחלט - לא רק התגברות ארעית בע"נין אחד, ולכן מבאר האוה"ח שהאיש הזה, יזכה לענף מענפי הנבואה, לפי שנשמתו תתחבר לשמים, מכיון "שיצר הרע באדם אין". ודו"ק.

הערה: הנה זה לשון האוה"ח: "שאינ מפסיק בינה ובין השמים כיון שיצר הרע באדם אין, תגיע הנשמה לשמים": א' כוונת האוה"ח בזה מבוארת היטב על פי דברי האוה"ח בפרשת בחקתי (ויקרא כו י"ד ה"ג) נתכוין על דרך מה שאמרו חז"ל כי נשמות) עיין שם. ואין להאריך.

ב' כוונת האוה"ח באומרו "תגיע לשמים" ועי"ז יזכה לענף מענפי הנבואה יבואר באופן כזה: תתחבר למקור שממנו שואבים נבואה - "השמים". כי "מקור המנבא" (לשון האוה"ח במדבר י"ב ספ"ו) הוא אור השכינה העליונה, הרמוזה בתיבת "אנכי" (אוה"ח בראשית מו ד) שהוא בגמטריא "כסא" (בשם המקובלים) [- כסא כבודו יתברך], והרי בכתוב (ישעי' סו א) מבואר ש"השמים כסאי" - כסא כבודו יתברך (על פי אוה"ח דברים כ"ט ז, ועי"ע בזה רמב"ן בראשית א ח).

ולפי זה מבואר כוונת האוה"ח באומרו, שתגיע הנשמה ל"שמים" - ועי"ז יזכה לענף מענפי הנבואה. דהיינו שתתחבר למקור המנבא, בחינת הכסא - השכינה העליונה.

אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא קריאת שמע שנאמר על משכבכם, אם נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה שנאמר ודומו סלה".

והנה רש"י מבאר ש"ירגיז" פירושו "שיעשה מלחמה עם יצר הרע". ויש לברר מה הוא צורת מלחמה זו ואופן עשייתה. (עיין בזה באוה"ח דברים כ י). ואולי יש לומר שהכוונה בזה הוא להלחם כנגדו באמצעות פפלה לד'. (עי' תרגום ורש"י מח כב בענין הגדרת התפלה כפעולת לוחם מל' חמה).

ונראה שהדבר מבואר בדברי האוה"ח, דהנה זה לשון האוה"ח (כח טד): "ואומרו ויפגע במקום", כי צריך האדם להתפלל לד' שהוא מקור מו של עולם (ב"ר סח ט) שלא יעזבנו בידו. ואמרו 'וילן שם כי בא השמש', שצריך להתנהג כן עד לכתו מעולם הזה כשיעריב שמשו, והוא אומרם ז"ל (אבות פ"ב מ"ד) אל תאמן בעצמך עד יום מותך.

אאומרו ויקח מאבני המקום', על דרך אומרם ז"ל (ברכות ה): וזה לשון נם: אמר רבי שמעון בן לקיש לעולם ירגיז אדם יצר טוב וכו', ואם לא יעסוק בתורה, דכתיב 'אמרו בלבבכם' (תהלים ד ה) והוא אומרם ממאבני המקום', פירוש, בנינו של עולם שהם דברי תורה כו'. ואומרו ר' וישם מראשותיו, יכוין על דרך מה שאמר רשב"ל: אם לא נצחו קקרא קריאת שמע שעל המטה שנאמר 'על משכבכם'. ואמרו 'ויש' כב במקום ההוא', יכוין למה שסיים רשב"ל: לא נצחו, יזכור לו יום המיתה, והוא אומר 'וישכב' - שכיבה הידועה, 'במקום' הידוע, דרך כל הארץ, בית מועד לכל חי. ואחר כל התנאים הללו מובטח הוא שינצח היצר הרע".

ררי מבואר שבפסוק הזה מרומזים דברי גמרא זו: 'ויקח מאבני המי' קום' מרמז ללימוד התורה, שבו יוכל לנצח יצרו. 'וישם מראשותיו', רמז לק"ש. 'וישכב במקום ההוא' - זכרון יום המיתה. אולם לא נתבאר בדברי האוה"ח הללו, איפה מרומז בפסוק, הענין הזה של 'ירגיז יצר טוב על היצר הרע'. וייתכן שדבר זה מרומז בתחילת הפסוק באומרו ויפגע במקום ההוא' - תפלה תמידית לד' להינצל מיצרו. [כן ייתכן לומר ככוונת האוה"ח. ועזה"ד מבואר בדברי האוה"ח בפרשת כי תבוא [דברים כו ה ד"ה ואומרו ונצעק], שמחוייב להתפלל בכל יום להינצל מן היצר, וד' שומע צעקת הצועקים אליו בזה עיין שם.

אציין: לפי זה מבואר שיתכן להינצל מן היצר ע"י תפלה בלבד - גם ללא לימוד התורה, והרי דבר זה אינו נכון וכמוש"כ המסילת יש"רים בפרק ה, והאוה"ח ויקרא כו יד, שרק ע"י התורה יוכל להינצל מהיצה"ר. (אמנם גם בדברי האוה"ח [דברים כ י] מבואר דירגיז פירושו סיגופים וכדומה, ועי"ז ייתכן לנצח את היצר, וא"כ גם על זה יש לשאול כנ"ל). ובאמת שענין זה טעון הסבר וביאור ארוך ואכמ"ל בזה. ועיין עוד מהרש"א מנחות מג: ד"ה שם הכל בחיזוק, גר"א משלי כב ה, מבואר דגם שלא ע"י תורה ייתכן להינצל מהיצר. ובהכרח שיש בזה הגדרים שונות ואכ"מ. שו"ר לב אליהו ח"ג עמו' פד].

הגליון הזה מוקדש לע"נ מרת בריינא זלאתא ע"ה ב"ר ראובן יצחק שליט"א, נפטרה כ"ז סיון תשע"ז	הגליון הזה נתנדב לע"נ איש נעים הליכות, שריד לדוד ישן, הרה"ג ר' אלחנן בן הרב פריץ זצ"ל, נפטר שב"ק כ"ג סיון תשע"ז	הגליון הזה נתנדב לע"נ האשה הצדקנית שהיתה תמיד בשמחה, ושם ד' שגור בפיה, מרת אסתר ב"ר שלום ז"ל
--	---	--

י"ל ע"י מכון פניני אור החיים לתיקונים והערות נא לפנות למייל: peninei.ohr-hachaim@gmail.com
נא לא לעיין בשעת התפלה וקריאת התורה